

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากด้วยกระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

DEVELOPING COMMUNITY-BASED ECONOMY THROUGH CULTURAL CAPITAL DEVELOPMENT
PROCESSES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

เรืองอุไร วรณโก เอกชัย กิจเกษาเจริญ นภา จันทรีตรี และ สิริมาส สรขาว*

Ruangurai Wannako, Ekachai Kitkasachroen, Napha Chantre and Sirimas Sornskhaow*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี 22000

Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University,
Chanthaburi 22000, Thailand

*Corresponding Author: E-mail: sirimas.s@rbu.rc.th

รับบทความ 8 กุมภาพันธ์ 2568 แก้ไขบทความ 11 พฤษภาคม 2568 ตอรับบทความ 15 พฤษภาคม 2568 เผยแพร่บทความ กรกฎาคม 2569

บทคัดย่อ

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากด้วยกระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการศึกษาจากการวิเคราะห์เอกสารประกอบกับกรณีศึกษาที่ได้ทำการประเมินผล สำหรับบริบทการพัฒนานั้นมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างและส่งผลต่อความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนให้มีความร่วมมือ โอกาส ระบบการบริหารจัดการ เน้นการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงฐานของวัฒนธรรมนำไปสู่การสร้างรายได้พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นและหมุนเวียนในชุมชนจากทรัพยากรที่ชุมชนมีเป็นทุนเดิมอยู่แล้วด้วยกระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม มีกระบวนการขับเคลื่อน ได้แก่ 1) เข้าถึงปัจจัยการผลิต 2) สร้างองค์ความรู้ 3) การตลาด 4) สื่อสารสร้างการรับรู้ 5) บริหารจัดการ ทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง จากกรณีศึกษากระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบว่า การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ 2.489 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการพัฒนา คือ “ถ้าพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมแล้ว จะเกิดองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เกิดสินค้าวัฒนธรรมที่แสดงทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และจะเกิดการกระจายรายได้ของผู้ประกอบการสินค้าทางวัฒนธรรมในพื้นที่”

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก, กระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, การประเมินผลกระทบทางสังคม

ABSTRACT

The development of a community-based economy through cultural capital development processes for sustainable development was examined through document analysis and evaluated case studies. The development context focuses on strengthening the community economy by fostering economic, social, cultural and environmental relationships among community members to enhance cooperation, opportunities, and management systems. Emphasis is placed on preserving local wisdom by linking cultural foundations to generate income and circulate in the community resources within the community based on existing capital. The cultural capital development process comprises the following components: (1) access to production factors; (2) knowledge creation; (3) marketing; (4) communication to raise awareness; and (5) management in terms of cost control, accounting, and risk management. From the

case studies of the cultural capital development processes for sustainable development, the Social Return on Investment (SROI) for the activity of cultural entrepreneur development was 2.489. The changes resulting from the development activity were as follows: "If cultural entrepreneurs are developed, there will be knowledge in the creative economy, cultural products that reflect significant cultural capital, and income distribution among cultural product entrepreneurs in the area".

Keywords: Developing Basic Community Economy, The Development Process of Cultural Capital, Sustainable Development, Social Return on Investment

บทนำ

กระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนาเป็นอย่างยิ่งคือการลดและแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ จำเป็นต้องพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งแต่เนื่องจากแต่ละชุมชนมีทรัพยากรเป็นฐานในการพัฒนาที่แตกต่างกัน ความต้องการในการพัฒนาแตกต่างกัน ประกอบกับองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ในชุมชนนั้นยังไม่สามารถนำไปสู่การสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นจากฐานทรัพยากรเดิมที่มีอยู่ ซึ่งการมีทรัพยากรสำคัญที่แตกต่างในแต่ละชุมชนนั้นเป็นจุดเด่นที่สามารถนำมาต่อยอดสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชนนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจนเป็นฐานของการพัฒนาที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เกิดการสร้างอาชีพ และกระจายรายได้ ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติเป็นการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการตอบโจทย์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชน ในมิติของความต้องการการพัฒนาให้มีความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจในชุมชน การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน ให้ชุมชนพึ่งตนเอง มีการปรับตัวพร้อมรับมือกับบริบทเศรษฐกิจที่เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และสิ่งสำคัญคือ สร้างโอกาส คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เข้าถึงสิทธิประโยชน์ โอกาสการพัฒนาแนวทางในการพัฒนา กล่าวคือ แนวทางลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมบนฐานวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นพัฒนาคนในพื้นที่บนฐานความรู้ชุมชน ต่อยอดด้วยทักษะใหม่ ๆ นำบทเรียนที่เกิดปัญหามาหาแนวทางแก้ไขและส่งเสริมภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยนำทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นกรอบในการสร้างพลังในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความคิดสร้างสรรค์สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดบนพื้นฐานคำว่า “รหัสวัฒนธรรม” ที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบันและนำไปสู่การพัฒนาในอนาคต (อุทิศ ทาหอม, 2564)

สำหรับบทความวิชาการฉบับนี้คณะผู้เขียนได้ทำการศึกษาประเด็นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก โดยทำการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม จากกรณีศึกษากระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม ซึ่งบริบทดังกล่าวส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในชุมชน

แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมีนักวิชาการให้ความหมายไว้หลากหลายโดยเริ่มจากแนวคิดทุนทางเศรษฐกิจในชุมชน ที่เป็นฐานของชุมชนในการพัฒนา โดยมีกระบวนการพัฒนาที่เกื้อกูลกัน โดยการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน (อนันต์ธนธร, 2563) เป็นการศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้รูปแบบการพัฒนา คือ การพัฒนาผู้นำและบ้าน วัด ราชการ เป็นต้นแบบการพัฒนาให้หมู่บ้านอื่น ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพและมีเงินออม ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศมีความสมดุล (Throsby, D., 1999) ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชน หมายถึง ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ส่วนหนึ่งซ้อนทับกับการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่อีกส่วนหนึ่ง หมายถึงสมรรถนะในการจัดการของชุมชนที่พัฒนาต่อยอดธุรกิจ อุตสาหกรรมชุมชน และการเชื่อมโยงกับการตลาด ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้นและเกิดการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจมหภาคอย่างเกื้อกูลและเข้มแข็งไปด้วยกัน (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล และคณะ, 2564)

แนวคิดวิธีของดีชุมชนกล่าวว่า การพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความเข้มแข็งนั้นต้องเกิดการพัฒนาที่สืบทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ รวมไปถึงบริการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่เชื่อมโยงความโดดเด่นทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียง วิถีไทยวิถีธรรม และวิถีชีวิต ทั้งนี้เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิต สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่วนเศรษฐกิจมหภาคเป็นเศรษฐกิจพลัง (เอนก โยอินทร์ และคณะ, 2564)

ความหมายนวัตกรรมชุมชน คือ การต่อยอดความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ครอบคลุมความสมดุลกันระหว่าง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางสังคม ปัจจัยสิ่งแวดล้อม โดยไม่ลืมวัฒนธรรมรากฐานของชุมชน โดยมีการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิต ผลการศึกษาช่วยให้อำเภอมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้แนวทางการสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนเพื่อเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนต่อไป (ญาณิศา เผื่อนเพาะ และประสพชัย พสุนนท์, 2564)

“เศรษฐกิจฐานราก” คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม มีความสัมพันธ์ทุกระดับในท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอกทั้งนี้องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง (อนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ, 2564)

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2568) “เศรษฐกิจฐานราก” กำหนดไว้เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและเสริมสร้างเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม ระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ เกิดการสร้างอาชีพและกระจายรายได้ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เสมอภาคจากระดับชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยกลไกบริษัทประชารัฐรักสามัคคี (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด: การบูรณาการเชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หลังการพัฒนาประเทศมาครบรอบหกสิบปี ประเทศไทยยังประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้อย่างไม่เป็นธรรมเกิดจากสมมติฐานที่ผิดพลาดเกี่ยวกับผลการไหลลงโดยอัตโนมัติที่ถูกนำเสนอโดยนักวิชาการการพัฒนาที่มีชื่อเสียงบางท่านหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นโยบายการพัฒนาดังกล่าวถูกนำไปใช้กับประเทศกำลังพัฒนาเป็นส่วนใหญ่รวมทั้งประเทศไทยระหว่างทศวรรษ 1960s ซึ่งถือเป็นทศวรรษแรกของการพัฒนา ในทศวรรษที่สองมีการนำเสนอชุดของยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตพร้อมกับการกระจายรายได้ใหม่ แต่ความพยายามในการเยียวยาความไม่เท่าเทียมกันได้ผลเพียงเล็กน้อย จนกระทั่งถึงทศวรรษที่สาม ที่แนวคิดเสรีนิยมได้ยึดครองอย่างมั่นคงในนโยบายการพัฒนา โดยมีการเสนอแนวคิดใหม่ที่เรียกว่า “ประชารัฐ” โดยธนาคารโลกและ UNDP แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ (ซึ่งเคยเป็นตัวแสดงหลักมาก่อน) กับภาคเอกชน และภาคประชาชน ในช่วงปลายของทศวรรษที่สี่ แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และทุนนิยมสร้างสรรค์ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก แนวทางทั้งสามนี้ เป็นรูปธรรมมากขึ้นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากนับแต่ พ.ศ. 2559 ที่มีการก่อตั้งบริษัทแม่และบริษัทลูกอีก 76 จังหวัดภายใต้ชื่อ “บริษัทประชารัฐรักสามัคคี” ในรูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อเป็นพี่เลี้ยงให้กับผู้ประกอบการในชุมชนทางด้านการเกษตร การแปรรูปสินค้า และการท่องเที่ยว วิสาหกิจเพื่อสังคมเหล่านี้ประสบความสำเร็จในการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของท้องถิ่นและเพิ่มรายได้ของผู้ที่เข้าร่วมในโครงการนี้ (เสาวลักษณ์ สุขวิรัช, 2564)

โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบว่า (กาญจนา รอดแก้ว และคณะ, 2564)

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จ

2. แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เน้นส่งเสริมการรวมกลุ่ม กระจายรายได้ การพัฒนาช่องทางตลาดที่ครบวงจรในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภายใต้กลไกประชารัฐสู่ศูนย์กลางนวัตกรรมสินค้าทางการเกษตรในพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษากล่าวได้ว่าการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากประกอบด้วย ศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ประกอบด้วย 1) สภาพพื้นที่และภูมิอากาศเอื้อต่อการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร 2) ทรัพยากรมนุษย์ ชาวบ้านมีประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ด้านการเกษตรเฉพาะด้านการบูรณาการการทำงานร่วมกัน จนนำไปสู่การขับเคลื่อนที่เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ส่งผลให้การดำเนินการโครงการตลาดประชารัฐ ประสบผลสำเร็จค่อนข้างสูง และสามารถขยายผลแห่งความสำเร็จในประเด็นของความต่อเนื่องและการสร้างแรงจูงใจไปยังพื้นที่อื่น ๆ (จุฬา เจริญวงศ์, วงศ์ธีรา สุวรรณิน และกิตตินาท นุ่นทอง, 2564)

สรุปได้ว่าจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบ เศรษฐกิจพอเพียง สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีสมรรถนะในการจัดการของชุมชนที่พัฒนาต่อยอดธุรกิจ อุตสาหกรรมชุมชน และการเชื่อมโยงกับการตลาดความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้นและเกิดการเชื่อมโยงกับระบบ เศรษฐกิจมหภาคอย่างเกื้อกูลและเข้มแข็งไปด้วยกัน เกิดการพัฒนาที่สืบทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ รวมไปถึงบริการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการต่อยอดความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีความสัมพันธ์ทุกระดับในท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนา ระบบ เศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ เกิดการสร้างอาชีพและกระจายรายได้ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและ ไม่เสมอภาคจากระดับชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จและ เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของชุมชน

กระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

กระบวนการสำคัญในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ดำเนินการที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้ เช่น ส่งเสริม อุตสาหกรรมในชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และส่งเสริมเกษตรแปรรูปโดยชุมชน เป็นต้น จากการศึกษาการแก้ปัญหา ชุมชนด้วยศาสตร์พระราชายั่งยืน พบว่า การน้อมนำปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ที่เป็นประเพณีท้องถิ่นมาบูรณาการร่วมกัน เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมความรู้ พัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมรายได้ ต้องเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้เพื่อยกระดับแหล่งทุนให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ เพราะจะต้องมีการสร้างเครือข่ายชุมชนมาช่วยขับเคลื่อนการทำงานเชิง รูปธรรม ทั้งนี้ การดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมีกระบวนการขับเคลื่อน ได้แก่ (เดิมศักดิ์ ทองอินทร์ และคณะ, 2564)

1. การเข้าถึงปัจจัยการผลิต ทั้งด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน วัตถุดิบที่มีคุณภาพ รวมถึง อุปกรณ์เครื่องจักรที่ช่วยในการผลิต โอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากสู่ความยั่งยืนกล่าวว่าแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐาน รากด้วยเชื่อว่าจะนำพาประเทศชาติให้รอดพ้นจากวิกฤตของการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมโอกาสของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอยู่บนปัจจัยของการพึ่งพิงทุนทางสังคมที่เกื้อหนุนการจัดสรร ทรัพยากร แรงงาน วิถีพอเพียง ความเป็นกลุ่มและเครือข่าย และการดำรงไว้ซึ่งสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมอีกทั้งยังค้นพบ องค์ประกอบที่หลากหลายของเศรษฐกิจฐานราก การพึ่งตนเอง การรวมกลุ่ม การจัดการข้อมูล การจัดการทุนในชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วม การกำหนดกฎกติกา และการจัดระบบสวัสดิการเป็นต้น ทั้งนี้สามารถกำหนดตัวชี้วัดเศรษฐกิจฐานราก ได้ทั้งระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับชุมชน ระดับตำบล และระดับจังหวัด ดังนั้นโอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้ ตอบสนองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นอยู่กับทุนทางสังคมของแต่ละชุมชนอันนำมา ซึ่งการจัดการเศรษฐกิจที่แตกต่าง หลากหลายรวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการประเมินปัจจัยและตัวชี้วัดความสำเร็จ (เกศสุตา สิทธิสันติกุล และคณะ, 2565)

2. การสร้างองค์ความรู้ ทั้งในชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอด ทั้งด้านมาตรฐานสินค้า ประสิทธิภาพกระบวนการผลิต การวิจัย จดสิทธิบัตรและการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication หรือ GI)

3. การตลาด มีการพัฒนาแบบบูรณาการตั้งแต่การวิเคราะห์ตลาดไปจนถึงช่องทางการขายใหม่ ๆ การพัฒนา สินค้าใหม่ การบรรจุหีบห่อ การสร้างแบรนด์

4. การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน ช่วยสร้างแบรนด์และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่น และสื่อระดับประเทศ ให้นคนในชุมชนมีความรัก สามัคคีและภูมิใจในสินค้าของท้องถิ่นตนเอง สร้างความเข้าใจถึงการทำงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. การบริหารจัดการ ทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง การจัดทำแผนธุรกิจ การบริหารด้านการเงิน และการรักษาสีสิ่งแวดล้อม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาช่องทางการตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน (ธมยันตี ประยูรพันธ์, นันทพร โกสิยาภรณ์ และสมเกียรติ สุทธิยาพิพัฒน์, 2564)

สรุปได้ว่ากระบวนการสำคัญในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ดำเนินการที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้นั้นมี กระบวนการที่สำคัญคือ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต ทั้งด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน การสร้างองค์ความรู้ทั้ง ในชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอด การตลาดมีการพัฒนาแบบบูรณาการตั้งแต่การวิเคราะห์ตลาดไป

จนถึงช่องทางการขายใหม่ ๆ การพัฒนาสินค้าใหม่ การบรรจุหีบห่อ การสร้างแบรนด์ การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน และการบริหารจัดการ ทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง การจัดทำแผนธุรกิจ การบริหารด้านการเงิน และการรักษาสินค้าล่อ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาช่องทางการตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน

กรณีศึกษากระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมภายใต้โครงการสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้ประกอบการมี ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่ตั้งใจให้เกิด และการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ตั้งใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจให้เกิดในการแทรกแซงกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการในภาพรวมของโครงการ คือ

“ถ้าพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมแล้ว”

1. จะเกิดองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์
2. เกิดสินค้าวัฒนธรรมที่แสดงทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
3. จะเกิดการกระจายรายได้ของผู้ประกอบการสินค้าทางวัฒนธรรมในพื้นที่

2. การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม : ผู้ประกอบการทุนทางวัฒนธรรมเมืองปากน้ำโพ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมในครั้งนี้เกิดจากความท้าทายที่สำคัญ คือ จะอย่างไรให้ทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการทางวัฒนธรรมในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของเมืองปากน้ำโพได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี ซึ่งผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมยังมีรูปแบบที่ไม่หลากหลาย และบรรจุภัณฑ์ยังไม่สร้างแรงจูงใจของผู้ซื้อ อีกทั้ง การนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงอัตลักษณ์เรื่องราว (Story) จุดเด่นของพื้นที่นำมาสู่ผลิตภัณฑ์ นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสะท้อนอัตลักษณ์และสืบสานภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณี การสร้างความร่วมมือระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม : การพัฒนาผลิตภัณฑ์เอ็งกอ DIY

1. ข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และต่อยอดการพัฒนาสินค้าที่สะท้อนอัตลักษณ์เมืองปากน้ำโพ ของที่ระลึกเอ็งกอนั้น พบว่า ในเบื้องต้นได้ดำเนินการร่วมออกแบบผลิตภัณฑ์กับคณะเอ็งกอ-พะบู เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ และได้จัดทำผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง เพื่อต่อยอดเป็นสินค้าได้ทั้งหมด 3 ชนิด คือ พวงกุญแจ แม่เหล็กติดตู้เย็น และหน้ากากเอ็งกอ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ระหว่างการสร้างเครือข่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมศิลปะการแต่งหน้าเอ็งกอให้กับสถานศึกษาต่าง ๆ ต่อไป

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เอ็งกอ DIY ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน จำนวน 7,519 บาท เพื่อสนับสนุนเกี่ยวกับอุปกรณ์จัดทำบล็อกพิมพ์หน้ากากเอ็งกอ 3 ขนาด ราคาเฉลี่ย 1,500 บาท แอบแม่เหล็ก ราคาเฉลี่ย 600 บาท ปูนพลาสเตอร์เพื่อผลิตหน้ากากเอ็งกอทุกชนิด 1,000 บาท สีเพื่อบรรจุในหน้ากากเอ็งกอ 6 สีพร้อมจานและพู่กันระบายสี ราคาเฉลี่ย 2,419 บาท และแพคเกจบรรจุสินค้า ทั้ง 3 ชนิด ราคาเฉลี่ย 2,000 บาท งบประมาณสนับสนุนจากคณะเอ็งกอคิดเป็นมูลค่า 14,062 บาท (อุปกรณ์ในการผลิต ค่าแรงช่างฝีมือ ช่างปั้น) เมื่อผลิตสินค้าแล้วต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยอยู่ที่ 20 บาท ราคาขายชิ้นละ 59 บาท กำไรสุทธิต่อหน่วย 39 บาท

2. ขอบเขตการศึกษา การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมกิจกรรมพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในครั้งนี้เป็นแบบการประเมินแบบ Ex-Ante และ Ongoing

3. การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่ตั้งใจให้เกิด และการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ตั้งใจให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจให้เกิดในการแทรกแซงกิจกรรมการพัฒนาเอ็งกอ DIY แสดงในรูปแบบ Logic Model and Theory of Change (Ex-Ante & Ongoing Evaluation)

ตาราง 1 แสดง Logic Model and Theory of Change การพัฒนาเอ็งกอ DIY

SROI	Logic Model and Theory of Change (Ex-Ante & Ongoing Evaluation)
Intended Change	1. เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์เอ็งกอ DIY 2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากศิลปการแสดงทางวัฒนธรรม 3. เพื่อสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในการเผยแพร่ศิลปจากกลุ่มการแสดงเอ็งกอ
Expected Outcomes	1. พัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์เอ็งกอ DI 2. พัฒนาผลิตภัณฑ์จากศิลปการแสดงทางวัฒนธรรม 3. สร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรม
Outputs	ชุดระบายสีเอ็งกอ DIY
Activities	ออกแบบแบรนด์และผลิตภัณฑ์ เอ็งกอ DIY
Inputs	งบประมาณ
Key Assumptions: ผู้ประกอบการมีความต้องการพัฒนาสินค้าจากศิลปกลุ่มการแสดงเอ็งกอ และพัฒนานวัตกรรมเพื่อต่อยอดไปสู่การสร้างรายได้ให้กับคณะเอ็งกอ	
A Short Narrative: กระบวนการดำเนินการ นักวิจัยโครงการใช้ กรอบ แนวคิด Engage Enhance Enrich เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม	

การพัฒนาเอ็งกอ DIY มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์เอ็งกอ DIY เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากศิลปการแสดงทางวัฒนธรรม และสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในการเผยแพร่ศิลปจากกลุ่มการแสดงเอ็งกอ ซึ่งผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นนั้นเป็นการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์เอ็งกอ DIY พัฒนาผลิตภัณฑ์จากศิลปการแสดงทางวัฒนธรรม สร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา คือ ชุดระบายสีเอ็งกอ DIY พร้อมกับออกแบบแบรนด์และผลิตภัณฑ์ เอ็งกอ DIY

ตาราง 2 ท่วงโซ่ผลลัพธ์ กิจกรรมการพัฒนาเอ็งกอ DIY

กิจกรรมการพัฒนา เอ็งกอ DIY			ผลลัพธ์ (Outcome)		
ปัจจัยนำเข้า (Input)	กิจกรรม (Activities)	ผลผลิต (Output)	ขั้นต้น (Beginner)	ขั้นกลาง (Intermediate)	ขั้นสุดท้าย (Ultimate)
1. นักวิจัย 2. งบประมาณ	ออกแบบแบรนด์และผลิตภัณฑ์ เอ็งกอ DIY	ผลิตภัณฑ์ต้นแบบเอ็งกอ DIY	รายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น	ความภาคภูมิใจของสมาชิกในคณะเอ็งกอ	สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคมและมีรายได้ให้กับคณะเพิ่มขึ้น

การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม กล่าวคือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์เอ็งกอ DIY พัฒนาผลิตภัณฑ์จากศิลปการแสดงทางวัฒนธรรม ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้ประกอบการเกิดรายได้เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากศิลปการแสดงหน้า เกิดการออกแบบแบรนด์และผลิตภัณฑ์ เอ็งกอ DIY ในรูปแบบใหม่ สร้างความภาคภูมิใจของสมาชิกในคณะเอ็งกอ เนื่องจากเกิดการนำทักษะการแต่งหน้าจากการละเล่นนำไปสู่สินค้าที่สร้างรายได้ที่มีรูปแบบที่ทันสมัย และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคมและมีรายได้ให้กับคณะเพิ่มขึ้น

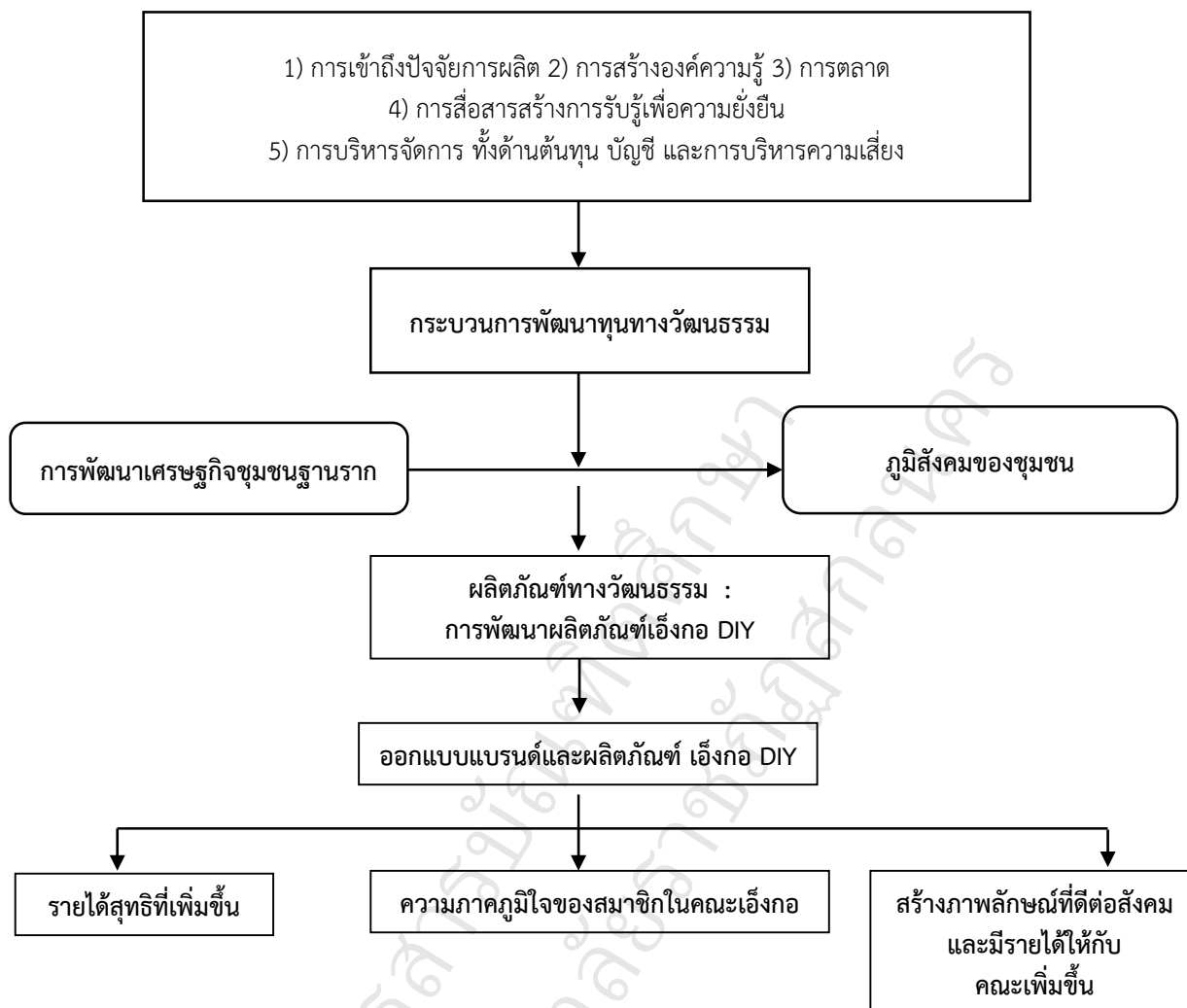
ตาราง 3 ผลลัพธ์และตัวชี้วัดทางสังคมของกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม : การพัฒนา เอ็งกอ DIY

ผลลัพธ์ทางสังคม	ตัวชี้วัดทางสังคม (social impact indicators)	มูลค่าผลลัพธ์ ปีที่ 0 (t_0) (Ongoing)	มูลค่าผลลัพธ์ ปีที่ 0-2 ($t_0 \rightarrow t_2$) (อัตราคิดลด drop off 10%)(Ex-Ante)
รายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น	กำไรสุทธิที่เพิ่มขึ้น	มูลค่าผลผลิตหลังหัก deadweight, attribution และ displacement เท่ากับ 3,540 บาท ค่า drop off 0% มูลค่าผลลัพธ์ปีที่ 0 เท่ากับ 3,540 บาท มูลค่าผลลัพธ์ เท่ากับ 3,540 บาท	มูลค่าผลลัพธ์รวม 12,173 บาท มูลค่าปัจจุบันของผลลัพธ์ 11,622.62 บาท
ความภาคภูมิใจของสมาชิกในคณะเอ็งกอ	จำนวนชั่วโมงในการสร้างผลิตภัณฑ์	มูลค่าผลผลิตหลังหัก deadweight, attribution และ displacement เท่ากับ 2,160 บาท ค่า drop off 0% มูลค่าผลลัพธ์ปีที่ 0 เท่ากับ 2,160 บาท มูลค่าผลลัพธ์ เท่ากับ 2,160 บาท	มูลค่าผลลัพธ์รวม 7,428.24 บาท มูลค่าปัจจุบันของผลลัพธ์ 7,091.77 บาท
มูลค่าผลประโยชน์จากการลงทุน 18,714.38 บาท			มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์จากการลงทุน 19,601.24 บาท
มูลค่าการลงทุน 7,519 บาท			มูลค่าปัจจุบันของการลงทุน 7,519 บาท
ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน			อัตรา SROI = 2.489
ผลตอบแทนจากการลงทุน = $1,500/7,519 = 0.199$			อัตรา ROI = 20 %

จากตารางมูลค่าผลตอบแทนทางสังคม (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม: การพัฒนาเอ็งกอ DIY ผลการคำนวณ SROI แบบ Ongoing เท่ากับ 2.489 มูลค่าผลลัพธ์ทางสังคมเท่ากับ 18,714.38 บาท มูลค่าการลงทุน 7,519 บาท ดังนั้น ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมกลุ่มเอ็งกอ DIY ต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสมกับทุกช่วงวัยและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายมากกว่าการเป็นของฝากของที่ระลึก ซึ่ง Drop Off 10% ดังนั้น จึงการคาดการณ์ผลตอบแทนไปถึงปีที่ 2 คือ $t_0 \rightarrow t_2$ (Ex-Ante) จะได้ค่า SROI 1:2.489 เมื่อคำนวณค่าความอ่อนไหวโดยปรับเปลี่ยนอัตราคิดลด พบว่า ที่อัตราคิดลด 3% SROI = 1:2.414 อัตราคิดลด 5% SROI = 1:2.364 อัตราคิดลด 7% SROI = 1:2.314 อัตราคิดลด 10% SROI = 1:2.240 และอัตราคิดลด 12% SROI = 1:2.190

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์บริบทดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถนำเสนอองค์ความรู้ได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากด้วยกระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากด้วยกระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อการพัฒนาสอดคล้องกับบริบทของภูมิสังคมในพื้นที่ในชุมชน ซึ่งกระบวนการพัฒนา ต้องมุ่งเน้นเกี่ยวกับประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) การสร้างความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนา 2) การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชน 3) การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน 4) การตั้งกลุ่มพัฒนาแต่ละด้าน 5) การพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และ 6) การสร้างเครือข่ายการพัฒนา ซึ่งทั้งหมดจะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับทรัพยากรที่ชุมชนมี ทั้งนี้การพัฒนานั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นในลักษณะของการแก้ปัญหาชุมชนเพียงอย่างเดียว แนวทางการต่อยอด การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนที่มีในภูมิสังคมก็เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาร่วมกันอีกด้วย ซึ่งกระบวนการพัฒนานั้น ประกอบด้วยนัยสำคัญ ได้แก่ 1) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต 2) สร้างองค์ความรู้ ทั้งในชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอด 3) การตลาด มีการนำกลไกของการตลาดดิจิทัลมานำเสนอผลิตภัณฑ์ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เฟสบุ๊ก ยูทูบ บล็อกโพส และไลน์แอปพลิเคชัน 4) การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน ช่วยสร้างแบรนด์และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจถึงการทำงานและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5) การบริหารจัดการ ทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง การจัดทำแผนธุรกิจ การบริหารด้านการเงิน และการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสมดุล และการสร้างนวัตกรรมชุมชน 3 ประการ ได้แก่

1) นวัตกรรมเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาชุมชน 2) การบริหารคนในชุมชน และ 3) ความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน จึงจะทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนต่อไป

จากกรณีศึกษากระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม กล่าวคือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือ เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์เชิงก่อ DIY พัฒนาผลิตภัณฑ์จากศิลปะการแสดงทางวัฒนธรรม ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ ผู้ประกอบการเกิดรายได้เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากศิลปะการแสดงหน้า เกิดการออกแบบแบรนด์และผลิตภัณฑ์ เชิงก่อ DIY ในรูปแบบใหม่ สร้างความภาคภูมิใจของสมาชิกในคณะเชิงก่อเนื่องจากเกิดการนำทักษะการแต่งหน้าจากการละเล่นนำไปสู่สินค้าที่สร้างรายได้ที่มีรูปแบบที่ทันสมัย และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคมและมีรายได้ให้กับคณะเพิ่มขึ้น

สรุป

จากการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก โดยทำการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากกรณีศึกษากระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม เดิมบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้นไม่ได้มุ่งเน้นฐานทรัพยากรเดิมที่มีอยู่ในชุมชน เน้นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาภายนอกมากกว่าซึ่งเมื่อเกิดผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจภายนอกทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบไปด้วย ปัญหาที่ตามมาคือปัญหาความยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เกิดการกระจุกตัว จากปัญหาเดิมที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลให้เกิดแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในชุมชน บริบทพัฒนานั้นมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นเศรษฐกิจของชุมชนที่สร้างและส่งผลต่อความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาส เกิดสัมพันธภาพที่ดีในชุมชน มีการรวมกลุ่ม มีระบบการบริหารจัดการ และความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน เน้นการรักษามรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงของเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน สวัสดิการของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน การวางแผนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนในประเทศไทย พร้อมกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอกทั้งนี้ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) มีการรวมกลุ่ม 2) มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน 3) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ทุนพุทธิยากร ภายใต้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2568) “เศรษฐกิจฐานราก” มีเป้าหมายเพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่เกิดการสร้างอาชีพและกระจายรายได้ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เสมอภาคจากระดับชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้โดยไม่เป็นธรรมเกิด

กระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ มีกระบวนการขับเคลื่อน ได้แก่ 1) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต ทั้งด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน โอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากสู่ความยั่งยืน 2) การสร้างองค์ความรู้ ทั้งในชุมชน ทั้งด้านมาตรฐานสินค้า ประสิทธิภาพกระบวนการผลิต การวิจัย จดสิทธิบัตรและการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 3) การตลาด 4) การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน ช่วยสร้างแบรนด์และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่นและสื่อระดับประเทศ ให้คนในชุมชนมีความรัก สามัคคีและภูมิใจในสินค้าของท้องถิ่นตนเอง สร้างความเข้าใจถึงการทำงานและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 5) การบริหารจัดการ การบริหารความเสี่ยง การจัดทำแผนธุรกิจ การบริหารด้านการเงิน และการรักษาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาช่องทางการตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนด้วยกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

จากกรณีศึกษากระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์กิจกรรมพัฒนาผู้ประกอบการภายใต้แนวคิดการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่ตั้งใจให้เกิด และการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ตั้งใจให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจให้เกิดในการแทรกแซง

กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการในภาพรวมของโครงการ คือ “ถ้าพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมแล้ว” จะเกิดองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เกิดสินค้าวัฒนธรรมที่แสดงทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และจะเกิดการกระจายรายได้ของผู้ประกอบการสินค้าทางวัฒนธรรมในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา รอดแก้ว, ภูษงค์ เสนานุช และธรรรงค์ จัดใด. (2564). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 19(1), 48–66.
- เกศสุตา สิทธิสันติกุล, สมคิด แก้วทิพย์, บัญจรัตน์ โจลานันท์ และนัยนา โพธาวงศ์. (2565). ความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจฐานรากสู่แนวทางความยั่งยืน ภาคเหนือ. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 5(1), 113–125.
- จุฬา เจริญวงศ์, วงศ์ธีรา สุวรรณิน และกิตตินาท นุ่นทอง. (2564). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภายใต้กลไกประชารัฐสู่ศูนย์กลางนวัตกรรมสินค้าทางการเกษตรในพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 4(1), 27–41.
- ญาณิศา เพื่อนพะ และประสพชัย พสุนนท์. (2564). นวัตกรรมชุมชนเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน. *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University*, 8(2), 32–44.
- ธมยันตี ประยูรพันธ์, นันทพร โกสิยาภรณ์ และสมเกียรติ สุทธิยาพิพัฒน์. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์การพัฒนาช่องทางการตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตภาชนะจากกาบหมากกรณีศึกษากลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพวอน. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 9(3), 452–464.
- เดมศักดิ์ ทออินทร์, รัฐพล เย็นใจมา, กาญจนา คำจตุ และเอนก ไยอินทร์. (2564). การยกระดับแหล่งทุนชุมชนตามศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(2), 108–117.
- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, สมคิด พุ่มทุเรียน และณวพงศ์ธร นิติวานนท์. (2564). รูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(4), 308–323.
- เสาวลักษณ์ สุขวิรัช. (2564). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยกลไกประชารัฐรักสามัคคี (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด : การบูรณาการเชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 4(1), 224–258.
- อนันต์ คติยะจันทร์, พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์ และพระสุวรรณ ปูนอ่อน. (2564). การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 8(1), 188–200.
- เอนก ไยอินทร์, พระครูสังฆรักษ์จักกฤษณ์ ภูริปัญโญ และพระคมสัน เจริญวงศ์. (2564). นวัตกรรมของชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(2), 77–92.
- อุทิศ ทาหอม. (2564). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 16(2), 55–73.
- อนุรัตน์ อนันทนาธร. (2563). การประเมินผลการนำนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไปสู่การปฏิบัติ. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 3(1), 61–74.
- Throsby, D. (1999). Cultural capital. *Journal of Cultural Economics*, 23(1–2), 3–12.